

ptione, quæ procedit cum mala fide; hoc est, a debitore conscio, quod debeat alteri servitutem, vel quid aliud, si exigatur, conformiter dictis n. 107. et seqq. Talis enim præscriptio interruptitur per solam citationem, vel denuntiationem, utpote per quam virtualiter exigit dominus suum debitum, l. *Sicut in rem.* et l. *Cum notissimi.* § 1. et § *Imo et illud.* c. de *Præscription. triginta vel quadraginta annor.* Pirhing h. t. n. 134.

218. *Præscriptio semel interrupta potest denuo inchoari, non solum interrupta naturaliter.* — Quæritur V. Utrum præscriptio semel interrupta, possit denuo inchoari? Resp. I. Certum est, quod præscriptio naturaliter interrupta, puta, per amissionem possessionis rei præscribendæ, possit cessante impedimento, v. g. recuperata possessione, a bonæ fidei possessore denuo inchoari; dummodo nova, seu a tempore cessantis interruptionis computanda præscriptio instituatur. Ita Covarruvias part. II. in c. *Possessor.* § 12 n. 6. asserens, hoc esse constitutissimum: quamvis de interruptione civili major sit difficultas.

219. *Sed etiam interrupta civiliter: et qua ratione?* — Resp. II. Etiam præscriptio civiliter interrupta, potest denuo cum bona fide, et concurrentibus cæteris requisitis inchoari: quamvis, si litis fuerit contestata, requiratur tempus quadraginta annorum ad præscribendam etiam actionem, utpote quæ per litis contestationem fuerat perpetuata, juxta l. ult. c. de *Præscription. triginta vel quadraginta annor.* estque jam dictum supra n. 176. Ita Abbas c. *Illud autem.* n. 18, h. t., asserens quod tempus novæ præscriptionis sit inchoandum non a die factæ contestationis litis; sed a die, qua partes cessarunt litigare, puta, post peremptam instantiam. Covarruvias cit. § 12, n. 7; Pirhing h. t., n. 135. citans alios; atque hinc inferens, quod si intra dictos quadraginta annos ipsemet actor, vel hæredes ipsius actionem iterum intentent, et in judicio vincant, res debeat eis restitui; haud obstante, quod interea temporis jam fuisset præscripta. Siquidem actio per litis contestationem jam fuerat perpetuata.

220. *Beneficium restitutionis in integrum competit minoribus, Ecclesiis, etc., adversus præscriptionem contra eos completam.* — Quæritur VI. An minoribus, ecclesiis, et hujusmodi, competat beneficium restitutionis in integrum adversus præscriptionem contra

eos jam completam? Resp. Affirmative; idque intra quadriennium continuum, postquam præscriptio adversus ecclesiam, vel minorem viginti quinque annis, fuit completa. Textus est in l. un. c. *Si adversus usurpationem.* juncta l. ult. c. de *Temporib. in integrum restitut.* ac fuse tradit Covarruvias part. III. in c. *Possessor.* § 3, n. 1. et seqq.; Layman lib. III. *Theolog. moral.* tract. I. cap. VIII. n. 20; Pirhing h. t., n. 138 et alii. Videantur, hucque applicentur dicta superius lib. I. tit. XLI. *De in integrum restitutione.* per totum.

TITULUS XXVII.

De Sententia et re judicata.

1. *Ratio continuationis rubricarum.* — Quia allegatis utrinque probationibus, quibus vel actor suam intentionem fundare, vel reus eandem propulsare atque elidere conatur, per Judicem super negotio principali ferenda est sententia diffinitiva: merito compiler juris canonici post expeditum tractatum processus judiciarii, pergat nunc ad sententiam, utpote per quam finis litibus imponitur. Pro cujus meliori delaratione sit.

§ 1.

DE SENTENTIA UT SIC, EJUSQUE DIVISIONE IN DIFFINITIVAM ET INTERLOCUTORIAM, HARUMQUE DIFFERENTIIS.

2. *Cur rubrica præsentis tituli inscribatur: De Sententia et re judicata? Sententia, et res judicata, sunt valde affinia.* — Quæritur I. Cur rubrica præsentis tituli inscribatur, «De Sententia et re judicata;» et an differant? Resp. I. Rubrica tituli hujus merito inscribitur non solum «de Sententia,» sed «de Sententia et Re judicata» simul, eo quod ista duo sint valde affinia. Nam sententia lata, si non appelletur ab ea, sumit nomen «rei judicatæ:» ut notat Glossa ad rubric. h. t. et Joan. Andreas, et Abbas n. 1. ibid. Concordat textus in c. *Cum dilectus.* 32. § fin. de *Election.* et c. *Cum inter.* 13. h. t. ubi expresse dicitur, quod «sententia in rem transeat judicatam, cum intra decennium non fuerit legitima provocatio (seu appel-

latione) suspensa.» Sive, quod «post decem dierum spatium, sententia in auctoritatem rei transeat judicatæ;» ut loquitur Pontifex c. *Quod ad consultationem.* 15 h. t.

3. *Datur tamen inter eas aliqua differentia; et quæ?* — Resp. II. Datur nihilominus aliqua differentia inter sententiam, et rem judicatam. Ita Abbas ad rubric. h. t. n. 1. Jason in l. *Res judicata.* n. 1. ff. de *Re judicat.* et alii. Idque desumitur tum ex copula *Et*, quæ habetur in rubrica præsentis tituli, et ponitur inter diversa. Tum etiam ex eo, quia in jure Civili extat distinctus titulus «*De Re judicata*» inscriptus, et alius *de Sententiis*, etc.

4. *Sententia est res judicans: materia vero, super qua fertur, est res judicata. Et differunt sicut decidens, et decisum.* — Accedit ratio, quia proprie et stricte loquendo, «Sententia» est res judicans; materia vero, seu quæ judicatur, est «Res judicata:» sive, quod idem est, «Res judicata» dicitur illa, quæ accipit finem controversiarum ex sententia judicis, ac proinde se habet per modum patientis: «Sententia» vero est ipsamet pronuntiatio, sive decisio judicis causam terminans, et finem litibus imponens, sicque sese habet per modum agentis. Unde apparet, quod differant sicut decidens, et decisum, eo quod res judicata sit ipsa lis seu causa decisa, atque terminata; prout notat Jason in l. *Res judicata.* n. 1. ff. de *Re judicat.* Valensis h. t. § 1. n. 2. et alii.

5. *Sententia potest sumi dupliciter: et in quo sensu dicatur transire in rem judicatam? Sententia ante lapsum decennii dicitur res judicata large solum, et improprie; postea vero proprie, ac irrevocabiliter.* — Dices. Si sententia est res judicans, seu se habens per modum agentis, ergo non potest transire in rem judicatam; utpote cui correlative opponitur, veluti actio et passio. Resp. cum Abbate ad rubric. h. t. n. 1. et 2. quod sententia possit dupliciter sumi. *Primo*, pro ipsa actione judicis sententiantis, seu sententiam proferentis: quo modo sententia non transit in rem judicatam, ob rationem allatam. *Secundo*, pro objecto ipsius, seu pro causa patiente. Et in hoc posteriori sensu sententia ante lapsum decennii dicitur «Res judicata» large duntaxat, et improprie: post elapsam vero spatium decem dierum, si non fuerit appellatum, vocatur «Res judicata» proprie, ac irrevocabiliter; sicque dicitur «sententia transire in auctoritatem rei judicatæ,» juxta allatum

textum c. *Quod ad consultationem.* 15. h. t. Atque in hoc sensu est intelligendum illud, quod l. I. ff. de *Re judicata*, habetur in hæc verba: «Res judicata dicitur, quæ finem controversiarum pronuntiatione judicis accepit: quod vel condemnatione, vel absolutione contingit.» Concordant dicenda inferius § 4. n. 105. et seqq. ubi ex professo agitur de Re judicata.

6. *Sententia dicitur a sentiendo; sicque plura significat.* — Quæritur II. Quid, et quotuplex sit Sententia? Resp. I. Generalim loquendo, Sententia dicitur a *sentiendo*. Atque in hac generali acceptione plura sub se continet, variasque habet acceptiones. Quandoque enim sententia, potest dici cujuslibet energeticæ orationis significatio; ut ibi: «Sententiæ Patrum.» Quandoque ponitur pro opinione magistratum, qui in hoc sensu dicuntur «sententias ferre.» Quandoque appellatur sententia, quidquid alicui de re quapiam placet, juxta illud vulgatum: «Quot capita, tot sententiæ.» Quandoque etiam excommunicatio, suspensio etc. dicuntur sententia excommunicationis, suspensionis etc. Verum in proposito «Sententia» sumitur pro oratione, per quam judex, quid super causa controversa sentiat, legitime pronuntiat.

7. *Sententia quantum ad propositum, dividitur in diffinitivam, et interlocutoriam. Interlocutoria tamen non est proprie sententia; et cur?* — Resp. II. Sententia taliter accepta, quantum ad propositum, dividitur in sententiam diffinitivam, et interlocutoriam. Ita communis. Quanquam Glossa fin. et marginal. l. *Quod jussit.* ff. de *Re judicat.* juncto textu ibid.; Alexander consil. 50. n. 2, lib. II; Jason cit. l. *Quod jussit.* n. 16, ff. de *Re judicat.* et alii notent, quod appellatione «sententiæ» simpliciter facta, intelligatur diffinitiva: quia interlocutoria non est proprie sententia; eo quod non definit negotium principale, neque finem controversiæ imponat per absolutionem, vel condemnationem: haud obstante, quod large et improprie appellatione sententiæ etiam veniat interlocutoria.

8. *In dubio nomine. Sententiæ intelligitur diffinitiva, non interlocutoria, etc.* — Inferitur proinde, quod in dubio statutum, vel alia dispositio, loquens de sententia, intelligi debeat solummodo de sententia diffinitiva, non de interlocutoria, ubi aliud non apparet. Abbas c. *Super eo.* 12. n. 6. de *Appellatione.*

Maranta part. VI. *Speculi aurei*. tit. de *Sententia*. n. 5. post Felinum ad rubric. h. t. eod. col. 5. et alios : istud tamen limitans, nisi essemus in materia indifferenti, aut in tali, in qua sumendo sententiam etiam pro interlocutoria, non consurgit aliqua absurditas, arg. c. *Causam* 16. de *Offic. delegat.* Ubi dum simpliciter dicitur, quod « si causa duobus committitur, sententia unius non tenet; » id esse intelligendum de sententia non solum diffinitiva, sed etiam interlocutoria, tradit Abbas ibid. n. 3. istud ulterius probans ex Clem. 1. juncta Glossa *¶ Sententias* h. t.

9. *Sententia diffinitiva, quid?* — Resp. III. « Sententia diffinitiva » est definitio judicialis, controversiæ finem imponens, ex pronuntiatione iudicis damnationem vel absolutionem continens. Ita desumitur ex l. I. ff. de *Re judicat.* tenet Glossa in casu, Clem. un. de *Dolo et contumac.* Anton. Nebrissensis in *Vocabulario juris*. *¶ Sententia*. estque in re communis : quamvis nonnulli addant ly, « indubitata : » alii vero post Glossam in Clem. un. *¶ Diffinitiva de Sequestrat. possess.* nonnulla verba omittant, dicendo, quod diffinitiva est; quæ principalem questionem diffinit : sive, ut Abbas ad rubric. h. t. n. 4. loquitur, « Sententia diffinitiva » est, quæ imponit finem toti causæ in iudicium deductæ.

10. *Sententia arbitri, non est proprie sententia; neque in materia restringibili venit nomine sententiæ. Arbitrator non habet jurisdictionem, sed solum notionem.* — Dicitur primo, « Diffinitio; » hoc est, enuntiatio, seu decisio : quæ particula stat loco generis, cæteræ vero tenent locum differentiæ. Et additur, « judicialis; » ad excludendam sententiam arbitri, vel arbitratoris : quia sententia arbitri, seu arbitratoris non est proprie, et per omnia sententia, cum is non habeat jurisdictionem, sed solum notionem, l. *Ait prætor*. ff. de *Re judicat.* Unde, quod sententia arbitri non sit proprie sententia, neque in materia restringibili veniat appellatione sententiæ, pluribus ostendit Jason l. I. n. 3. ff. eod. ac notat Abbas cap. I. n. 2. de *Arbitris*. Quinimo sententia arbitri, proprio nomine appellatur *Laudum* : quamvis large ac improprie, et non simpliciter, sed cum quadam adiectione, possit dici « sententia arbitri; » prout fit cap. I. de *Arbitris*. et l. *Qualem autem*. ff. de *Receptis arbitris*, cum similibus.

11. *Sententia diffinitiva differt a sententia absolutoria ab observatione iudicii; et quo-*

modo? — Dicitur ulterius, « controversiæ finem imponens. » Per quod sententia diffinitiva differt a sententia absolutoria ab observatione iudicii; nam per eam controversiæ finis imponitur; e contra vero per sententiam absolutoriam ab observatione iudicii non terminatur controversia principalis, sed reus liberatur tantum ab observatione iudicii, seu factæ instantiæ. Quod quidem fieri solet vel propter libellum actoris ineptum, ut c. *Examinata* 15. de *Judiciis*: vel propter defectum, sive contumaciam actoris, juxta dicta tit. XIV. de *dolo et contumacia*. § 3. n. 98. et 99. aut ob aliam hujusmodi causam. Insuper per hanc particulam sententia diffinitiva differt ab interlocutoria, de qua mox plura. Per alias vero particulas partim inducatur modus ferendi sententiam diffinitivam : partim innuitur, quod ea subdividatur in absolutoriam, quarum prior fit absolvendo, altera vero condemnando reum.

12. *Sententia interlocutoria, quæ?* — Resp. IV. « Sententia interlocutoria » e contra dicitur illa, quæ fertur inter principium et finem causæ super aliquo incidenti, vel emergenti. Ita Glossa Clem. 1. *¶ Diffinitiva de Sequestrat. possess.* quæ quotidie allegatur, ut inquit Jason ad rubric. ff. de *Re judicat.* n. 3; Abbas ad rubric. h. t. n. 6. et 7. Speculator tit. de *Sententia*. § *Species*. n. 1. Maranta, part. VI. *Speculi aurei*. tit. de *Sententia*, n. 3. et alii.

13. *Quilibet jussus iudicis, faciens ad causam, an sit sententia interlocutoria?* — Fatendum tamen, quod nonnulli datam definitionem, veluti nimium restringentem, rejiciant eo : quia (inquiunt) quilibet jussus iudicis, faciens ad causam, est interlocutoria sententia. Felinus ad rubric. h. t. n. 2. vers. *Circa diffinitionem*. Franciscus de acceptantibus tom. V. *Tractatum*, tract. de *Sententia definit. et interlocut.* n. 7. et 8. et 17. istud inter alia probans ex l. *Quod jussit*. ff. de *Re judicat.* et quidam alii. Atque horum sententiæ favet Glossa can. *Ei, qui appellat*. 11. q. 6. § *Et ¶ Diffinitiva*. asserens, quod diffinitiva sententia sit ea, quæ finem imponit negotio : alia omnis sit interlocutoria. Favet etiam textus in l. *A divo Pio*. § *In venditione*. ff. de *Re judicat.* ubi etiam post sententiam « Judices interloqui » dicuntur. Accedit, quod vix negari possit, quin præceptum, seu citatio a iudice emanata ante litem contestatam, sit sententia ejus interlocutoria; ergo.

14. *Sententia interlocutoria dicitur ab inter et*

loqui. Quod a iudice præcipitur ante principium, vel post finem causæ, dicitur Sententia quasi interlocutoria. — Verum respondet Jason ad rubric. ff. de *Re judicat.* n. 3. citans Gemnianum in cap. I. de *Appellat.* in 6. Goffredum, et alios, ista dici improprie. Siquidem sententia interlocutoria dicitur ab « inter. et loqui : » atque idem est, ac locutio iudicis inter principium causæ, quæ est citatio, finem, quæ est sententia. Igitur omnis jussus, et omne præceptum iudicis, quod fit inter principium et finem causæ, est proprie sententia interlocutoria : illud vero, quod fit ante principium, ut puta, citatio, seu præceptum iudicis de comparando, ante inchoatum iudicium facta, vel quod post finem causæ fit, non est « proprie sententia interlocutoria, » sed dicitur « quasi interlocutoria; » prout loquitur Glossa in Auth. de *Hæredib. et Falcid.* § *Si quis autem non implens*. *¶ Decreto*. collat. 1. Abbas ad rubric. h. t. n. 6. et 7. Jason loc. cit. et Vallensis h. t. § 1. n. 6. cum aliis.

15. *Istud est notandum propter statuta loquentia de sententiis interlocutoriis. In statutis verba debent proprie, et stricte intelligi.* — Atque istud bene notandum est (subdit Jason ibid. n. 4.) propter statuta loquentia de sententiis interlocutoriis; puta, quod a sententiis interlocutoriis non possit appellari. Quia enim in statutis verba debent proprie et stricte intelligi, l. I. § *Si is, qui navem*. vers. *In re igitur dubia*. ff. de *Exercitator. action.* et l. *Quod constitutum*. ff. de *Militar. testament.* et late Bartolus in l. *Non dubium. c. de Legib.* hinc talia statuta intelligenda sunt interlocutoriis veris et propriis, quæ feruntur inter principium et finem causæ : secus, si ante vel post.

16. *Sententia interlocutoria subdividitur in mere interlocutoriam, et in eam, quæ habet vim diffinitivæ.* — Resp. V. Sententia interlocutoria subdividitur in mere interlocutoriam; et in eam, quæ habet vim sententiæ diffinitivæ. Ita communis. Et quidem « sententia mere interlocutoria » solet esse, quæ fertur super dilationibus dandis, testibus producendis, examinandis, aut repellendis; vel qua imponitur alterutri parti onus probandi, seu pronuntiat procrator alicujus rei non esse idoneus, aut qua deciduntur alia hujusmodi incidentia vel emergentia inter principium et finem causæ; ipsum vero negotium principale non terminatur, sed expectatur alia sententia toti causæ finem imponens.

17. *Sententia interlocutoria habens vim diffinitivæ, quæ? Appellatur etiam mixta seu quasi media.* — « Sententia interlocutoria habens vim diffinitivæ » (quam et « mixtam, » seu quasi media appellant) illa est, quæ quidem causam principalem non diffinit, eam tamen ferme perimit; ut dicitur l. *Post sententiam. c. de Sententiis et interlocution. omn. Judic.* ibi : « Nec causam ullam interlocutiones plerumque perimunt. » Et dicitur « plerumque : » quia interlocutio aliquando rem ferme perimit, ut post Jujacium notat Wessenbecius ad cit. l. *Post sententiam. c.* eod. qualis proinde dicitur habere vim sententiæ diffinitivæ. Occasione cujus

18. *Unde cognosci possit, sententiam interlocutoriam habere vim diffinitivæ? Talis est ea, postquam non speratur alia ferenda sententia in eadem instantia.* — Quæritur III. Unde cognosci possit, sententiam interlocutoriam habere vim diffinitivæ; et an ipsa reguletur secundum naturam diffinitivæ? Resp. I. Signa sententiæ interlocutoriæ, habentis vim diffinitivæ, sunt sequentia. *Primo*, quando post ipsam non speratur alia ferenda sententia in eadem instantia, eo quod ipsi finem imponat; tunc manifestum signum est, ejusmodi sententiam interlocutoriam habere vim diffinitivæ. Talis est sententia, qua iudex interlocuendo pronuntiat, aliquos non posse, vel non potuisse de jure appellare, puta, tertio appellando : ut est casus in c. *Sua nobis*. 63. de *Appellationib.* ac notat Abbas ibid. n. 3. Talis etiam est sententia absolutoria ab observatione iudicii; vel qua iudex pronuntiat, appellationem esse desertam : quia per talem quoque sententiam finitur instantia. Abbas in c. *Pervenit*. 28. n. 9. de *Appellation.* Maranta part. VI. *Speculi aurei*. tit. de *Sententia*, n. 42. Vallensis h. t. § 1. n. 9. alii passim.

19. *Item, per quem diffinitur unus articulus causæ principalis.* — *Secundo*, omnis illa sententia, per unam diffinitur unus articulus causæ principalis, dicitur habere vim diffinitivæ. Atque istud probatur ex l. *Intra utile*. § 1. ff. de *Minorib.* ubi minorennis, qui petiit restitutionem in integrum, iudice pronuntiante super ætate, puta, ipsum non esse minorennem viginti quinque annis, appellavit : nam per talem sententiam interlocutoriam diffinitur aliquis articulus causæ principalis, imo minorennis tacite excluditur a beneficio restitutionis in integrum; sicque ea merito censetur habere vim diffinitivæ. Maranta loc.